

Piotr Szewczyński, *Zarys dziejów gminy Władysławów*, Władysławów – Przyjaciele Ziemi Władysławowskiej 2019, ss. 219, il.¹

Stowarzyszenie Przyjaciele Ziemi Władysławowskiej jest młodą organizacją pozarządową powołaną w 2005 roku w celu pogłębiania wiedzy i promocji na wielu płaszczyznach kultury i dziedzictwa historycznego gminy Władysławów. Historia gminy Władysławów oraz jej rozwój zależały w głównej mierze od działalności jej mieszkańców – przed II wojną światową społeczeństwo lokalne było tutaj wielokulturowe, wielonarodowościowe i wielowyznaniowe. Obok siebie żyli w zgodzie: Polacy, Niemcy i Żydzi (katolicy, ewangelicy oraz starozakonni). Pamięć o nich w dzisiejszej społeczności lokalnej gminy Władysławów nie zanikła dzięki działaniom regionalistów m.in. Henryka Trochy – niegdysiejszego dyrektora Domu Kultury we Władysławowie, który zaadoptował wykupiony od Konsystorza Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego budynek po kościele ewangelickim na potrzeby kulturalne, troszczył się o cmentarz ewangelicko-augsburski w Felicjanowie; Marcina Boczka – artysty plastyka ze wsi Felicjanów, pasjonata kultury żydowskiej, dzięki któremu odnowiono macewy na dawnym cmentarzu żydowskim w Russocicach (należycie upamiętniono to wyjątkowe miejsce na mapie gminy); wreszcie należy wspomnieć o Piotrze Szewczyńskim – byłym wicewójcie gminy Władysławów, a od 2018 r. Przewodniczącym Rady Powiatu Tureckiego, który opisywał dzieje parafii ewangelickiej we Władysławowie na podstawie archiwaliów w publikacjach pokonferencyjnych (m.in. „Protestantyzm w Polsce na przestrzeni wieków” red. Piotr Gołdyn, Poznań 2009) oraz w gminnym biuletynie „Głos Władysławowa”.

Piotr Szewczyński obszerną, opartą na analizie materiału faktograficznego, relacji mieszkańców gminy oraz archiwaliów instytucjonalnych i domowych, tzw. prywatnych, książkę poświęca swym córkom – młodej generacji mieszkańców gminy Władysławów, młodzieży szkolnej. W słowie wstępnym podkreśla, jak ważne jest dokumentowanie i odkrywanie nowych faktów historycznych, korzystając z wiedzy i materiałów dostępnych w rozmaitych źródłach, zwłaszcza w małej, wiejskiej społeczności gminy Władysławów. „*Komu potrzebna jest historia? Historia potrzebna jest dziś wszystkim...*” – przytaczając te pouczające słowa, komentarz młodzieży gimnazjalnej z Władysławowa i okolic – stara się tłumaczyć sens wydania powyższej publikacji. Historia lokalna nie może być zapomniana, bo jest zarysem dziejów najbliższej okolicy – tzw. „małej Ojczyzny”. Autor tematykę historyczną poruszoną w publikacji zaczyna od czasów najdawniejszych (na podstawie wyników badań archeologicznych przeprowadzanych w czasie budowy na północy gminy autostrady A2), a kończy na latach 60. XX wieku (koniec czasu przedindustrialnego w gminie).

¹ Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach poddziałania 19.2: Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

Książka dzieli się na sześć części: przedmowę, wstęp, VIII rozdziałów poświęconych analizie historii terenów współczesnej gminy Władysławów (odpowiednio: czasy najdawniejsze, wiek XVIII i XIX, dwudziestolecie międzywojenne, druga wojna światowa i jej skutki, zmiany administracyjne, wieś i parafia Russocice, parafia ewangelicko-augsburska, Żydzi i gmina żydowska), biogramy osób zasłużonych dla gminy (Alfred Delong, Jan Władysław Kretkowski, Andrzej Rosicki, Wawrzyniec Sielski, Stefan Gronert oraz Wincenty Laskowski), bibliografię (zwarte publikacje historyczne, czasopisma oraz archiwalia prywatne, wreszcie zasoby archiwalne dostępne w instytucjach państwowych oraz w Internecie – zdigitalizowane), krótką recenzję publikacji nadającą jej wartość naukową sporządził prof. dr hab. Andrzej K. Piasecki.

Analizę czasów najdawniejszych obszaru gminy opiera autor na wykopaliskach prowadzonych w okolicy wsi Kuny i Wyszyna, związanych z inwestycjami drogowymi. Efekty prac archeologicznych dokumentuje zdjęciami urn z cmentarzysk prehistorycznych i monet. Krótko opisuje lokalizację cmentarzysk i odkrytych osad. Wieki XVIII i XIX to początki miasta Władysławów. Autor przytacza akt lokacyjny miasta Władysławów z 1727 roku oraz opis miasta z 1794 roku. Opis wydarzeń historycznych z XIX wieku uatrakcyjnia fotokopiami: pieczęci miasta Władysławowa z czasów Księstwa Warszawskiego, ukazu carskiego pozbawiającego Władysławów statusu miasta. Opisuje administrację miasta wraz z zamieszczeniem fotokopii nadania obywatelstwa Miasta Władysławowa, tabel rejestrów zatargów mieszczan we Władysławowie z 1832 roku oraz specyfikację depozytów pieniężnych przy miejskiej kasie z 1833 roku. Wspomina o tradycjach cechowych we Władysławowie. Całość podsumowuje, zamieszczając w pełnym brzmieniu niektóre materiały źródłowe m.in. przywilej wyrobu mydła i świec z XVIII wieku.

Dwudziestolecie międzywojenne w gminie autor analizuje z punktu widzenia administracji samorządowej w II Rzeczypospolitej i jej początków we Władysławowie i okolicach. Zamieszcza zdjęcia m.in. Franciszka Malesza – przedwojennego wójta gminy Władysławów oraz Stanisława Gronerta – burmistrza miasta w latach 1918-1926. Opisuje Kasę Stefczyka we Władysławowie (1912-1934) oraz ciekawy fakt historyczny, tzw. rebelia w Wyszynie w 1936 roku, związany z rywalizacją dwóch obozów politycznych: piłsudczykowskiem oraz narodowo-demokratycznym. Wawrzyniec Sielski był osobą wybitną i zasłużoną dla lokalnej społeczności, narodowcem. Wydział Bezpieczeństwa Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi polecił aresztowanie Sielskiego i umieszczenie w obozie w Berezie Kartuskiej. W jego obronie stanęli okoliczni chłopci. Sielski został zamordowany w Wyszynie przez oddziały Policji Państwowej. Szewczyński przytacza historię Stronnictwa Narodowego w Wyszynie autorstwa Wawrzyńca Sielskiego.

Ciekawy rozdział książki poświęcony jest okresowi drugiej wojny światowej i jej skutkom. Poprzedza go wiersz Agnieszki Lipskiej pt. „Pożoga”. Przygotowania do wojny obronnej w 1939 roku opisuje kapitan Michał Lorkiewicz w przytoczonych wspomnieniach. Szewczyński opisuje początki okupacji hitlerowskiej i mordy na terenie gminy oraz działalność tzw. V kolumny – miejscowych osadników niemieckich.

Autor publikacji Piotr Szewczyński zajmuje się historią parlamentaryzmu w kraju oraz subregionu konińskiego, w związku z czym szczegółowo opisuje administrację samorządową wprowadzoną przez okupanta na terenie gminy. Hitlerowcy niszczyli miejsca pamięci, mordowali skrytobójczo polską inteligencję, duchowieństwo wywozili do obozów. Publikuje wykaz osób, które poniosły śmierć w czasie okupacji hitlerowskiej z terenu gminy Władysławów, zamieszcza fotokopię pieczęci USC we Władysławo-

wie z czasów okupacji. Opisuje również przeciwników władzy komunistycznej i akcje żołnierzy wyklętych na terenie gminy Władysławów, czyli okres krótko po zakończeniu działań wojennych.

Rozdział V autor poświęca zmianom administracyjnych i funkcjonowaniu samorządu od XIX wieku do lat 50-tych XX wieku w odniesieniu do gminy Władysławów. Przytacza podział administracyjny gminy z 1934 roku, szczegółowo wymieniając gromady i wsie wchodzące w skład jednostki gminnej. Po II wojnie światowej gminy zaczęły działać na nowo, ich autonomia, czyli tzw. samorządność została ograniczona, dużą rolę odgrywać zaczęła partia PPR, a potem PZPR. Szewczyński zamieszcza mapę terenu gminy z podziałem na gromady z 1957 roku.

Dalsze rozdziały publikacji zawierają analizę historyczną struktury parafii rzymskokatolickiej Russocice, ewangelicko-augsburskiej we Władysławowie oraz gminy żydowskiej w okolicach Władysławowa. Przytacza dane np. związane z liczbą chrztów, strukturą ludności parafii, ale także z nieruchomościami parafialnymi, m.in. budowa kościołów czy miejsc kultu – kantoratów czy organizacji dozorów cmentarnych. Umieszcza zdjęcia archiwalne synagogi we Władysławowie czy zdjęcia Żydówki Feli Tobiak, czy innych członkiń gminy żydowskiej.

Kończącą część publikacji stanowią biogramy osób zasłużonych dla gminy Władysławów, m.in. Alfreda Delonga – społecznika, żołnierza związanego z wsią Kuny; Jana Władysława Kretkowskiego – założyciela miasta Władysławów; Andrzeja Rosickiego urodzonego we Władysławowie, samorządowca m.in. prezydenta Łodzi, patrioty; Wawrzyńca Sielskiego – organizatora ruchu narodowego w okolicach Wyszyny; Stefana Gronerta – burmistrza Władysławowa w II Rzeczypospolitej, Wincentego Laskowskiego – wójta Władysławowa. Biogramy ubogacone są zdjęciami postaci oraz opisami faktów z życia i współczesnych form upamiętnienia ich działalności.

Na końcowej stronie opracowania umieszczono zdjęcie grupowe członków Stowarzyszenia „Przyjaciele Ziemi Władysławowskiej” – społeczników zaangażowanych w zdobywanie funduszy na działania społeczne dotyczące ratowania świadectw wielokulturowości na terenie gminy Władysławów.

Książka, mimo swego naukowego charakteru i analizy faktograficznej, jest napisana przystępnym językiem, przyjaznym każdemu czytelnikowi, nawet nieobeznanemu w fachowym słownictwie. Bardziej dociekliwych odsyła się do bogatej bibliografii.

Bartosz Kielbasa